

Správa a riadenie obchodných spoločností, orgány obchodných spoločností

Pojem: „*Správa a riadenie obchodnej spoločnosti*“ (*corporate governance*) je súbor právnych pravidiel a nepísaných „*best practice*“ upravujúcich vnútornú štruktúru obchodnej spoločnosti, viažucich sa na pôsobenie v orgánoch obchodných spoločností a pri vykonávaní práv spojených s účasťou na spoločnosti. Ide síce o legislatívny pojem (zákon o európskej spoločnosti, zákon o účtovníctve, právo EÚ), nie je ale definovaný a jeho obsah určuje doktrína – je to strešný pojem pre úpravu rôznych, primárne vnútorných vzťahov súvisiacich s fungovaním obchodnej spoločnosti.

Základným **účelom** pravidiel správy a riadenia obchodnej spoločnosti je regulácia konfliktov v rámci obchodnej spoločnosti a poskytnutie prostriedkov na ich obmedzenie.

Základné **konflikty** v rámci obchodnej spoločnosti: spoločníci – manažment – veritelia – samotná spoločnosť. Každý z uvedených subjektov má vlastné záujmy a motívy, často protichodné. Napríklad majoritný spoločník má záujem na dlhodobej výnosnosti a fungovaní spoločnosti, minoritný spoločník môže mať špekulatívny záujem na tom, aby svoju účasť na obchodnej spoločnosti výhodne a v dohľadnej dobe predal, členovia orgánov majú záujem na vlastnej odmene, zamestnanci na dlhodobej výkonnosti a veritelia na splnení svojich pohľadávok.

Prostriedky riešenia konfliktu:

- Vnútorná kontrola: kontrolné práva spoločníkov a dozorných orgánov, právo na informácie, menovanie a odvolávanie členov orgánov, politiky odmeňovania, účasť na riadení – spoločníci, orgány spoločnosti
- Vonkajšia kontrola – veriteľmi, potenciálnymi investormi, trhom
- Vonkajšia verejnoprávna kontrola (štát, trestné a daňové právo).

Problémy pri riešení konfliktu: informácie potrebné pre výkon kontrolných práv, náklady ich obstarania a vyhodnocovania, motivácie spoločníkov kontrolovať riadny výkon funkcie členov orgánov.

Pravidlá *corporate governance* nájdeme v rôznych zdrojoch, napríklad:

- o spoločenská zmluva/stanovy,
- o dohody spoločníkov (§ 66c) a
- o zákon.

Problematika správy a riadenia obchodných spoločností je do veľkej miery europeizovaná (smernice práva obchodných spoločností). Európska komisia po vydaní zelenej knihy o správe a riadení finančných inštitúcií prijala v roku 2012 [Akčný plán pre právo obchodných spoločností pod názvom „Európske právo obchodných spoločností a správa a riadenie spoločností – moderný právny rámec pre väčšiu angažovanosť akcionárov a udržateľné spoločnosti“](#), v ktorom prezentuje budúce iniciatívy a zámery v oblasti práva obchodných spoločností, správy a riadenia spoločností. V súčasnosti sa najväčšia pozornosť venuje „digitalizácii práva obchodných spoločností“.

Orgány obchodných spoločností

Odišne sú chápané orgány v osobných spoločnostiach (*Selbstorganshaft* – spoločníci a nikto iní sú „orgánom“) a v kapitálových spoločnostiach (aj tretie osoby môžu byť členmi orgánov). Rozlišujeme medzi:

- Najvyšším orgánom obchodnej spoločnosti: valné zhromaždenie = spoločníci: rozhodovanie o najdôležitejších otázkach,
- Štatutárnym orgánom: konanie navonok a zároveň orgán poverený obchodným vedením a
- Dozorným orgánom: fakultatívny (zákon predpokladá pri s.r.o.) alebo obligatórny (a.s.)

Všeobecne sa v ObchZ upravuje:

- voľba a odvolávanie členov orgánov v ObchZ (§ 66).
- Následky väd procesu ich obsadenia (§ 27 ods. 6 ObchZ),
- Následky neobsadenia orgánov obchodnej spoločnosti (§ 68 ods. 6 ObchZ) a
- Spôsobilosť byť členom orgánu (napríklad diskvalifikácia – vylúčenie: § 13a ObchZ).

Členovia (menovaných) orgánov obchodných spoločností sa zapisujú do obchodného registra. Zápisy členov orgánov v obchodnom registri sú v zásade dispozitívne.

Rozlišujeme medzi:

- Obligatónnymi (vždy štatutárny orgán) a fakultatívnymi orgánmi, spoločníci môžu vytvoriť aj orgán, ktorý ObchZ nepozná, nesmú však zasiahnuť do právomoci zákonom predvídaných orgánov
- Volenými/menovanými orgánmi a orgánmi, členstvo v ktorých vyplýva zo samotnej účasti na obchodnej spoločnosti (valné zhromaždenie). Hoci zákon výslovne s týmto rozlišovaním nepočíta, je tento rozdiel rozhodujúci pre zodpovednostný režim ich členov. Členovia volených/menovaných orgánov zodpovedajú za škodu spôsobenú spoločnosti prísnejšie, ako spoločníci („členovia“ valného zhromaždenia).
- Individuálnymi a kolektívnymi orgánmi: podľa počtu ich členov.

Tvorba a prejavenie vôle obchodnej spoločnosti (obchodné vedenie a konanie za obchodnú spoločnosť)

Aj obchodná spoločnosť má vôľu. Pre jej vznik, resp. tvorbu ale platia osobitné pravidlá.

Tvorba vôle: obchodné vedenie a rozhodovanie vo vnútri spoločnosti (valné zhromaždenie).

- **Obchodné vedenie** je vo svojej podstate tvorba vôle obchodnej spoločnosti. Je to „činnosť“ orgánov dovnútra obchodnej spoločnosti, rozhodovanie o štruktúre podnikateľa (resp. podniku podnikateľa), o obchodnej stratégii ale aj o uskutočnení konkrétnych právnych úkonov. Pravidelne sa pod obchodné vedenie zaraďuje rozhodovanie o organizačných, obchodných, personálnych, finančných otázkach bežného života spoločnosti, či vedenie účtovníctva.
- Štruktúrovanie a delegácia obchodného vedenia: V slovenskom prostredí sa uznáva zákaz delegácie obchodného vedenia na tretie osoby (české právo výslovne pripúšťa!), ktorý sa odôvodňuje povinnosť osobného výkonu obchodného vedenia. Preto:
 - o Nie je možné splnomocniť tretiu osobu na obchodné vedenie (namiesto člena štatutárneho orgánu by o obchodnom vedení rozhodoval napríklad najväčší veriteľ).
 - o Člen štatutárneho orgánu nesmie delegovať svoju pôsobnosť pri obchodnom vedení na iného člena štatutárneho orgánu. Ale interne (iba s účinkami dovnútra) môže byť štruktúrované: konateľ zodpovedný za účtovníctvo, ostatní majú právo (a povinnosť) kontrolovať riadny výkon jeho činnosti
 - o Prípustný rozsah delegovania obchodného vedenia (tvorby vôle) vyplýva zo štruktúry podniku podnikateľa: niektoré otázky obchodného vedenia podnikateľa rozhodujú jeho nižšie štruktúry (vedúci prevádzke, sekčný riaditeľ, riaditeľ ľudských zdrojov).Zásadné a neodňateľné obchodné vedenie ale má vždy orgán poverený obchodným vedením, ten rozhoduje aj o jeho delegácii dovnútra a môže ho vždy na seba atrahovať (zmení štruktúru podniku, zruší odštepny závod, rozhodne o prepustení riaditeľa ľudských zdrojov a podobne).

Od obchodného vedenia je potrebné odlišovať konanie spoločnosti navonok, teda **prejavenie vôle navonok**.

- **Konanie navonok** = uskutočňovanie právnych úkonov, spravidla štatutárny orgán, výnimočne iné orgány (zákon ustanovuje, kedy koná v mene obchodnej spoločnosti iný orgán).
 - o Rozlišujeme sa medzi priamym konaním v mene spoločnosti (štatutárny orgán) a nepriamym konaním za obchodnú spoločnosť = zastúpením, či už zmluvným alebo zákonným (rôzne formy zastúpenia obchodnej spoločnosti (§§ 13-16)).
 - o (Člen) Štatutárneho orgánu nekoná ako zástupca obchodnej spoločnosti. Ide o priame konanie. Z pravidiel o zastúpení sa ale napriek tomu prevezme: pravidlá o spôsobilosti na právne úkony „zástupcu“ a pričítanie subjektívnych stavov právnickej osobe (dobrá viera, úmysel a podobne).
Obchodnej spoločností sa pričíta vždy robenie právnych úkonov (člena) štatutárnym orgánom. Protiprávne úkony (súkromnoprávne) štatutárneho orgánu sa obchodnej spoločnosti pričítajú za podmienok § 420 (2) OZ.
 - o Spôsoby konania: obmedzenia konania (minimálne dvaja – prípustné; dojednanie, že konať musia minimálne dvaja *pri úkonoch nad 100.000 eur* je len interným obmedzením),
 - o Súbehy s inými oprávneniami konať za spoločnosť: Konateľ a zástupca (plná moc, „zákonné zastúpenie“ – § 15 ObchZ), § 20 OZ vs. § 15 ObchZ. Je možné splnomocniť tretiu osobu na konanie za spoločnosť? Postačí, ak má konajúca osoba jedno „konateľské oprávnenie“ – postačí, že je naplnený jeden z dôvodov pričítateľnosti konania určitej osoby obchodnej spoločnosti (Príklad: kolektívny štatutárny orgán spoločnosti prevádzkujúcej sieť predajní potravín; na konanie v mene spoločnosti sa vyžaduje spoločné konanie aspoň dvoch členov orgánu. Jeden člen sa postaví za kasu do prevádzky potravín a prijíma hotovosť. Je právny úkon platne uzatvorený?)
 - o Prislúcha štatutárnemu orgánu, nie je možné generálne delegovať medzi štatutármi (pri kolektívnych štatutárnych orgánoch), a generálne ani na tretiu osobu (- záver judikatúry, sporné);
 - o Rozdielne podmienky pre obchodné vedenie a pre konanie navonok, rozdielne zásady (ochrana vnútorných procesov vs. ochrana tretích osôb), čo ak sa dospeje k rozdielu? – zodpovednosť za škodu, úkon nie je z toho dôvodu neplatným.

Vnútorné vzťahy v obchodných spoločnostiach

Vzťahy medzi: spoločníkmi – členmi orgánov – spoločnosťou.

Právna regulácia: obchodné právo – spravidla ide o tzv. absolútne obchody (obchodné záväzkové vzťahy podľa § 261 ods. 6 ObchZ), na ktoré sa aplikuje prednostne Obchodný zákonník.

Vnútorné vzťahy:

- a) Vzťah medzi členom voleného/menovaného orgánu a spoločnosťou
 - Spôsobilosť byť členom orgánu:
 - o výnimočne právnické osoby (osobné spoločnosti), inak fyzické osoby
 - o diskvalifikácia: § 13a ObchZ
 - Zmluva o výkone funkcie: mandát vs. pracovná zmluva? Súbeh výkonu funkcie člena orgánu spoločnosti s pracovným pomerom ([NS SR sp. zn. 4 M Cdo 6/2009](#) vs. [ÚS ČR I. ÚS 190/15 z 22.9.2016](#). SD EÚ C-232/09 „Danosa“).
- b) Vzťah medzi spoločníkom a spoločnosťou:
 - majetkovoprávny a korporáčny charakter vzťahu (obsah závisí od konkrétnej formy obchodnej spoločnosti)

- Povinnosti: Majetkové: vkladová povinnosť, možná príplatková povinnosť, nemajetkové: korporáčna lojalita
- Práva: majetkové: podieľať sa na hospodárení (zisku), nemajetkové: podieľať sa na riadení, informačné a kontrolné práva

Práva a povinnosti členov orgánov obchodných spoločností.

Na členov jednotlivých orgánov sú kladené požiadavky rozličnej intenzity vyplývajúce z fiduciárneho vzťahu (vzťah dôvery, *societatis causa*):

- a) Členovia Volených/menovaných orgánov (štatutárny orgán, dozorná rada): povinná odborná/náležitá starostlivosť (konať starostlivo) a lojalita (neuprednostniť svoje záujmy pred záujmami spoločnosti a spoločníkov), osobný výkon funkcie;
- b) Členovia orgánov, členstvo v ktorých vyplýva z účasti na obchodnej spoločnosti (spoločník na valnom zhromaždení): povinná korporáčna lojalita (lojalita voči obchodnej spoločnosti), možné zastúpenie pri výkone práv.

Povinnosti členov (menovaných) orgánov obchodných spoločností:

- a) **Vyžadovaná starostlivosť**– určitá miera starostlivosti je vyžadovaná (odborná /náležitá starostlivosť – nestačí starostlivosť, ako vo svojich veciach)
- b) **Lojalita**: - konflikt záujmov (zástupca v konflikte záujmov - § 22 ods. 2 OZ *per analogiam*? – pozrieť pohľad NS a dôsledky konfliktu), povinnosť uprednostniť záujmy spoločnosti, samo-kontraktácia, obmedzenie transakcií s blízkymi osobami (§ 196a ObchZ)
- c) **Zákaz konkurencie** (§§ 65, 84, 136, 196 ObchZ).

Pravidlá zodpovednosti za škodu členov (menovaných) orgánov:

- **Zodpovednosť voči spoločnosti!**
- **Objektívna** zodpovednosť, ale zároveň je to zodpovednosť za protiprávne správanie sa, nie zodpovednosť za výsledok.
- **Konanie sa posudzuje z dvoch pohľadov:**
 - a) bola dodržaná požadovaná starostlivosť (náležitá/odborná)?
 - b) bolo konané lojálne?
K rozdielu pozri NS sp. zn. 1 Obo 16/2008
- **Odborná starostlivosť obsahuje pravidlo podnikateľského úsudku**, zohľadňujúce riziko - *business judgement rule* - potreba zabezpečiť si dostatok informácií, ak člen orgánu nemá vlastné dostatočné schopnosti. musí si zabezpečiť radu + dostatočne ju vyhodnotiť.
- Všetci členovia zodpovedajú **solidárne**, rovnaké nároky na členov (aj na zamestnancov v dozorných radách), môžu byť interne zvýšené na niektorých členov (expert na daňovú optimalizáciu v koncerne). Existuje povinnosť protestovať, presvedčiť ostatných?
- Obmedzenie práva spoločnosti vzdať sa nároku na náhradu škody / udeliť absolútorium („oslobodenie“ od zodpovednosti) – z dôvodu ochrany spoločnosti a veriteľov.

Rozhodnutia orgánov

Sporné, či ide o prejav vôle, právny úkon alebo o inú právnu skutočnosť, Ochrana proti rozhodnutiam orgánov obchodnej spoločnosti: ako sa dotknutá osoba bráni? Žaloba o neplatnosť: kto podáva a ako?

- ochrana proti rozhodnutiam valného zhromaždenia (žaloba o neplatnosť uznesenia VZ),
- ochrana proti rozhodnutiam štatutárneho orgánu (ak konajú namiesto VZ),
- ochrana proti rozhodnutiam dozorných orgánov (ak konajú namiesto VZ),
- ochrana proti rozhodnutiam fakultatívnych orgánov.

Domáca úloha na semináre: Príklady a rozhodnutia

Príklady na seminár: Spoločnosť s.r.o. má troch konateľov (A,B,C), každý z nich je oprávnený konať samostatne. V spoločnosti majú delbu úloh, konateľ A je riaditeľ pre obchod, B pre výrobu, C pre ľudské zdroje. Uvažujte aj o tom, či by sa niečo na odpovediach na a) a b) zmenilo, ak by museli konať v mene spoločnosti vždy dvaja konatelia.

- a) Konateľ A sa dozvie o porušení pracovných povinností zamestnanca X odôvodňujúcich jeho prepustenie, ale nikomu nič nepovie. Konateľ C sa dozvie o porušení až po dvoch mesiacoch. Kedy začne plynúť lehota na prepustenie zamestnanca (kedy sa dozvedela spoločnosť ako zamestnávateľ a dôvode prepustenia)?
- b) Konateľ B a C v dobrej viere uzatvorili v mene spoločnosti kúpnu zmluvu na výrobnú linku s nevlastníkom ako predávajúcim. Konateľ C o nedostatku vlastníctva predávajúceho vedel. Je obchodná spoločnosť dobromyselná pre účely dobromyselného nadobudnutia vlastníckeho práva?
- c) Konateľ v rozpore s pokynom valného zhromaždenia uzatvoril zmluvu, ktorá je prospešná pre spoločnosť. Právne následky?
- d) Konateľ A uzatvorí s veriteľom V zmluvu nevýhodnú pre spoločnosť (drahý prenájom veľkého priestoru pre archív písomností spoločnosti na 100 rokov); Aby si zachránil kožu pred spoločníkmi, vydá tlačové vyhlásenie, v ktorom nevyberaným spôsobom osočí veriteľa V. Spoločnosť odmietne plniť záväzky zo zmluvy. Kto má aké nároky proti komu (premýslite možné nároky osoby V, spoločnosti, spoločníkov)?